
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN CHURCH ACTIVITIES: OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Daniel Nikolov

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria, danielnikolow2025@gmail.com

Anna Nikolova

International Business School – Botevgrad, Bulgaria, annanikolova1975@gmail.com

Abstract: The rapid development of artificial intelligence (AI) as a defining technological innovation of the twenty-first century is increasingly shaping diverse spheres of social life, including religious practice and ecclesiastical institutions. This article explores the application of artificial intelligence in church activities with particular emphasis on its theological, ethical, and social implications. The study focuses specifically on the Bulgarian Orthodox Church, examining it as a representative case of a traditional religious institution navigating the challenges of digital transformation. The purpose of the study is to examine the attitudes of clergy and laypeople toward artificial intelligence and to assess its potential role within the life of the Church. The research is grounded in an interdisciplinary framework that integrates insights from theology, philosophy of technology, and contemporary studies on religion and digitalization. A mixed-method approach is applied, combining a quantitative survey among 80 participants - laypeople and believers affiliated with the Bulgarian Orthodox Church - with qualitative semi-structured interviews with 12 clergy members and academic theologians. Drawing on recent scholarly discussions on digital religion and artificial intelligence ethics (Campbell, 2020; Floridi et al., 2018), the empirical findings are situated within a broader conceptual context. The results indicate that the majority of respondents (68.1%) are familiar with the concept of artificial intelligence and demonstrate a neutral to moderately positive attitude toward its use in everyday life. Artificial intelligence is perceived as a useful tool in administrative and informational domains, recording the highest acceptance rates for administrative tasks (76.4%), information services (69.4%), and translation of religious texts (63.9%). By contrast, its involvement in spiritual and pastoral practices raises significant concerns, with only 12.5% of respondents supporting its use for sermons and spiritual counselling. Respondents express strong reservations related to the authenticity of religious experience, the preservation of spiritual authority, and the potential impact on personal faith and the relationship with God. Notably, 85.4% categorically reject the possibility of artificial intelligence replacing a priest in spiritual activities, and 62.5% believe that its use in religious contexts may weaken the personal connection with God. The findings suggest that while artificial intelligence can effectively support certain non-sacral and organizational functions of the Church, it cannot replace the human and spiritual dimensions of religious life. The study concludes that the integration of artificial intelligence in Bulgarian Orthodox church activities requires careful ethical and theological reflection, ensuring that technological development remains aligned with the core values and traditions of the Church. The paper contributes to the interdisciplinary dialogue between technology and religion by offering empirical insights from an Eastern Orthodox context and highlighting the need for a human-centered approach to artificial intelligence in religious communities.

Keywords: Artificial Intelligence, Bulgarian Orthodox Church, Religion, Ethics, Digital Religion

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В ЦЪРКОВНАТА ДЕЙНОСТ: ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Даниел Николов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България, danielnikolow2025@gmail.com

Анна Николова

Международно висше бизнес училище – Ботевград, България, annanikolova1975@gmail.com

Резюме: Бързото развитие на изкуствения интелект (ИИ) като определяща технологична иновация на XXI век все по-осезаемо трансформира различни сфери на обществения живот, включително религиозната практика и институциите на Църквата. Настоящата статия изследва приложението на изкуствения интелект в църковната дейности, като особен акцент е поставен върху богословските, етичните и социалните му измерения. Изследването е насочено конкретно към Българската православна църква, разглеждана като представителен случай на традиционна религиозна институция, изправена пред предизвикателствата на цифровата трансформация. Целта е да се анализират нагласите на духовниците и миряните към изкуствения

интелект и да се оцени неговата потенциална роля в живота на Църквата. Изследването се основава на интердисциплинарна рамка, интегрираща богословие, философия на технологиите и съвременни изследвания в областта на религията и дигитализацията. Приложен е смесен методологичен подход - количествено анкетно проучване сред 80 участници, членове на Българската православна църква, и качествени полуструктурирани интервюта с 12 духовници и академични богослови. Въз основа на актуалния научен дискурс за дигиталната религия и етиката на ИИ (Campbell, 2020; Floridi et al., 2018), резултатите са ситуирани в по-широк концептуален контекст. Мнозинството от респондентите (68.1%) са запознати с понятието изкуствен интелект и проявяват неутрална до умерено положителна нагласа. Изкуственият интелект се възприема като полезен инструмент в административни и информационни дейности: административни задачи (76.4%), информационни услуги (69.4%) и превод на религиозни текстове (63.9%). Включването му в духовни и пастирски практики предизвиква сериозни опасения - едва 12.5% подкрепят използването му при проповеди и духовни съвети. Значителна част от изследваните (85.4%) категорично отхвърлят възможността ИИ да замести свещеник в духовната дейност, а 62.5% считат, че използването му в религиозен контекст може да отслаби личната връзка с Бога. Изследването стига до извода, че интегрирането на ИИ в дейността на Българската православна църква изисква задълбочена етична и богословска рефлексия, гарантираща пълно съответствие с ценностите и традициите на Църквата. Статията допринася към интердисциплинарния диалог между технологии и религия, като предоставя емпирични данни от православен контекст и подчертава необходимостта от хуманно ориентиран подход към ИИ в религиозни общности.

Ключови думи: Изкуствен интелект, Българска православна църква, Религия, Етика, Дигитална религия

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Развитието на изкуствения интелект като ключова технологична иновация на XXI век оказва съществено въздействие върху различни сфери на обществения живот, включително и върху религиозните практики и институции. Според Heidi A. Campbell, религията не остава изолирана от технологичните трансформации, а активно взаимодейства с тях, създавайки нови форми на дигитална религиозност и комуникация (Campbell, 2020; Hutchings, 2017).

Изкуственият интелект поставя редица въпроси, свързани не само с неговата функционална приложимост, но и с неговите етични и философски измерения. Както отбелязва Luciano Floridi, съвременните технологии изискват нова рамка на етично мислене (Floridi et al., 2018). В религиозен контекст тези въпроси придобиват още по-голяма значимост, тъй като засягат основни категории като духовност, вяра и лична връзка с Бога.

Съществуващите изследвания в областта на дигиталната религия показват, че технологиите могат да подпомагат религиозната комуникация, образованието и общостния живот, но същевременно поражда опасения относно автентичността на религиозното преживяване и възможността за подмяна на духовния авторитет (Campbell, 2020). Конкретни проучвания сред православни общности потвърждават, че нагласите към ИИ варират значително в зависимост от степента на сакралност на съответната дейност (Costache & Nicolaidis, 2023).

Основната цел на изследването е да се анализират нагласите към приложението на изкуствения интелект в църковната дейност, както и да се идентифицират основните възможности и ограничения, свързани с неговото използване. Изследването има за цел да допринесе към интердисциплинарния научен дебат за взаимодействието между изкуствения интелект и религията, като предостави както теоретична рамка, така и емпирични данни за съвременните процеси на дигитализация в църковната среда.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Настоящото изследване се основава на смесен методологичен подход, който комбинира количествени и качествени методи с цел по-пълно изследване на нагласите към приложението на изкуствения интелект в църковната дейност. Изборът на този подход се обуславя от необходимостта да се обхванат както измеримите аспекти на обществените нагласи, така и по-дълбоките интерпретации, свързани с религиозното преживяване и духовните ценности.

Основният инструмент за събиране на данни е анкетно проучване, проведено сред представители на църковната общност. Анкетата включва структурирани въпроси от затворен и полуотворен тип, организирани в няколко тематични блока: демографски характеристики, общи нагласи към ИИ, възможности за приложение, възприемани ограничения и етични аспекти, както и въпроси, свързани с влиянието върху религиозното чувство. Част от въпросите използват петстепенна скала, която позволява изследване на нагласи.

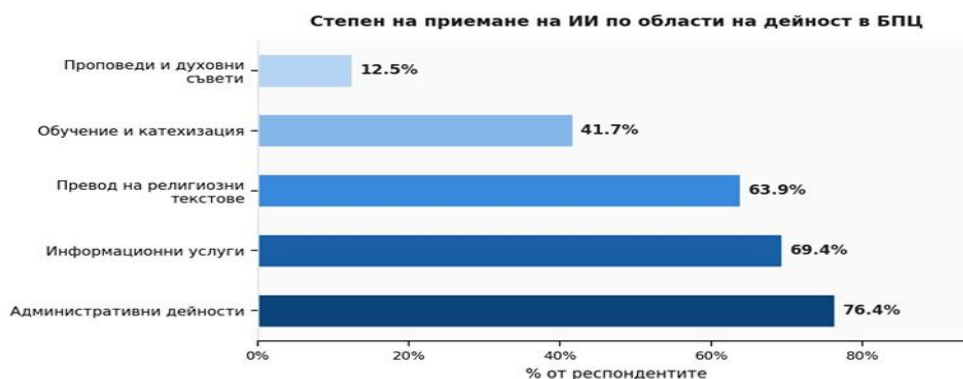
Извадката е формирана чрез целенасочен непредставителен подбор. В изследването са включени 80 пълнолетни лица, членове на Българската православна църква, разделени в две основни групи: миряни (65 - 81.3%) и духовници (15 - 18.7%). Подборът на миряните е осъществен чрез онлайн платформи, свързани с православни религиозни общности, както и чрез лични контакти.

В допълнение са проведени полуструктурирани интервюта с общо 12 експерти - православни свещеници и академични богослови, избрани въз основа на тяхната професионална ангажираност с богословска дейност и/или пастирска практика в контекста на Българската православна църква. Събраните данни са обработени чрез честотен анализ и сравнителен анализ, а качествените данни - чрез тематичен анализ. Изследването има проучвателен характер и не претендира за статистическа представителност.

3. РЕЗУЛТАТИ

Изследването обхваща общо 80 респонденти, членове на Българската православна църква, от които 65 (81.3%) миряни и 15 (18.7%) духовници. Най-голям дял заемат участниците във възрастовата група 26–40 години (34.7%), следвани от групата 41–60 години (30.6%), 18–25 години (20.8%) и над 60 години (13.9%). Резултатите показват, че 68.1% от респондентите са запознати с понятието »изкуствен интелект«, 23.6% заявяват частична осведоменост, а 8.3% не са запознати. Средната стойност на доверието към ИИ е 3.2 по петстепенната скала, което показва неутрална към умерено положителна нагласа.

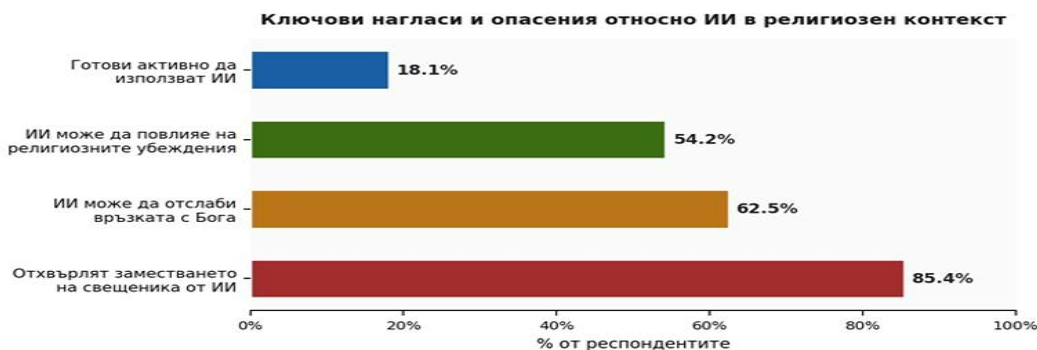
Фигура 1. Степен на приемане на ИИ по области на дейност в БПЦ

Източник: Авторско изследване

По-голямата част от респондентите (85.45) категорично отхвърлят възможността ИИ да замести свещеник в духовната дейност. Около две трети (62.5%) смятат, че използването му може да отслаби личната връзка с Бога, а 54.2% - че ИИ може да повлияе на религиозните убеждения. Само 18.1% заявяват готовност да използват активно такива технологии.

Фигура 2. Ключови нагласи и опасения относно ИИ в религиозен контекст

Източник: Авторско изследване

По въпроса за приемливостта на ИИ за получаване на информация за вярата 61.1% от анкетираните отговарят положително с "да", 27.8% - "по-скоро да", а едва 11.1% дават отрицателен отговор. Съвкупно 88.9% допускат ИИ в информационна роля, което е значително по-висок дял в сравнение с подкрепата за включването му в пастирски практики (12.5%). Тези данни показват, че ИИ среща значително по-малко съпротива, когато функцията му е ограничена до предоставяне на информация, а не до духовно ръководство. Детайлният анализ на въпроса дали ИИ може да замести свещеник разкрива, че 9.7% от анкетираните допускат тази възможност, а 4.9% заявяват, че не могат да преценят. Макар 85.4% да отхвърлят заместването категорично, наличието на тази малка, но реална отворена група е значимо от пастирска и богословска перспектива. По отношение на въпроса дали ИИ може да повлияе на религиозните убеждения, 29.2% смятат, че такова влияние е възможно, 16.6% не могат да преценят, а 54.2% го отричат. Относно степента, до която ИИ може да имитира религиозно преживяване 47.2% смятат "в малка степен", 25.0% - "частично", 9.7% - "в голяма степен", а 18.1% - "изобщо не може".

На открития въпрос за основните рискове от ИИ в църковната дейност са идентифицирани четири категории риск. Най-много споменавания получава "обезличаване на пастирската грижа" (38 от 80 анкетирани), следвано от "намаляване на духовността и молитвения живот" (29 споменавания), "манипулация и разпространение на богословски неточна информация" (21) и "технологична зависимост и отслабване на общностния живот" (15). Паралелно с това, на въпроса дали ИИ представлява "възможност", "заплаха" или "и двете", преобладаващата нагласа е амбивалентна: значителна част от анкетираните не отхвърлят ИИ изцяло, а го виждат като инструмент с потенциал и риск едновременно.

Количественото изследване се допълва от качествен анализ на проведените полуструктурирани интервюта с 12 експерти — свещеници, богослови и преподаватели, свързани с Българската православна църква. Тематичният анализ на интервютата идентифицира шест основни теми, структурирани по честота на поява и доминиращ тип позиция по отношение на приложението на ИИ в църковната дейност, представени в Таблица 1. Резултатите от качественото изследване не само потвърждават и задълбочават количествените данни, но разкриват и богословската логика зад тях - показвайки, че нагласите на участниците не са случайни реакции, а израз на последователна православна антропология.

Таблица 1. Основни теми, идентифицирани при тематичния анализ на интервюта

Основна тема	Подтеми	Честота (от 12)	Позиция относно приложение на ИИ в църковната дейност
Духовен авторитет и незаменимост на свещеника	Пастирска отговорност; личен контакт; сакраменталната роля на свещеника	12/12	Категорично отхвърляне
Автентичност на религиозното преживяване	Трансцендентност на вярата; невъзможност за алгоритмично възпроизвеждане	11/12	Скептична
Приложимост в административни дейности	Управление на документация; комуникация; превод на богослужебни текстове	10/12	Умерено позитивна
Риск от редуциране на религията	Опасност от превръщане на вярата в информационен процес	9/12	Предпазлива
Необходимост от дигитална грамотност	Обучение на духовници за критично използване на технологии	8/12	Конструктивна
Необходимост от богословска регулация	Изработване на официална позиция на БПЦ към ИИ	7/12	Институционална

Източник: Авторско изследване

В обобщение, резултатите показват, че ИИ се възприема предимно като полезен инструмент за несакрални дейности, докато неговото приложение в духовната сфера среща значителна съпротива. Тази тенденция се наблюдава както сред миряните, така и сред духовниците, като последните демонстрират по-висока степен на скептицизъм.

4. ДИСКУСИИ

Получените резултати потвърждават тезата, че взаимодействието между ИИ и религията е сложен и многопластов процес, в който нагласите на вярващите се формират не от принципно отхвърляне на технологията, а от защита на сакралното ядро на вярата. Данните, събрани сред членове на Българската православна църква, разкриват ясно разграничение между приемането на ИИ в несакрални дейности и отхвърлянето му в свещенодействия. Тази закономерност кореспондира с концепцията на Campbell за адаптивната религиозност в дигитална среда, според която религиозните общности интегрират технологиите в организационните си аспекти, като едновременно с това пазят неприкосновеността на богослужебния и пастирски живот (Campbell, 2020; Campbell & Tsuria, 2021). В контекста на Българската православна църква, с нейната дълбоко вкоренена литургична и богословска традиция, тази адаптивност се проявява именно в разграничението между несакралното и сакралното.

Функционалното приемане на ИИ - най-силно изразено при административни дейности (76.4%), информационни услуги (69.4%) и превод на текстове (63.9%) - разкрива прагматична нагласа, при която технологията се разглежда като инструмент за ефективност, а не като заплаха за идентичността на Църквата. Съществено е обаче, че дори в тези функционални области интервюираните духовници и богослови поставят условия за критично и контролирано приложение. Тази позиция кореспондира с рамката на Floridi et al. (2018), която настоява за човекоцентричен подход към ИИ, при който технологията обслужва хуманни цели, а не ги замества. Показателно е, че въпреки принципното приемане в несакралните области, практическата готовност за реално използване на ИИ приложение остава ниска - едва 18.1% заявяват готовност за активна употреба - което разкрива реален разрыв между теоретично приемане и поведенческа ангажираност.

Категоричното отхвърляне на заместването на свещеника от 85.4% от респондентите е централната и най-значима констатация на изследването. Тя отразява дълбоко вкоренено разбиране, че свещенството е онтологично призвание, а не функционална роля, и че тайнствата изискват личното присъствие на ръкоположен свещенослужител. Тази позиция е категорично подкрепена и от качественото изследване: при всичките 12 интервюта тематичният анализ (вж. Таблица 1) показва единодушно отхвърляне на идеята за функционално заместване. Oviedo (2022) предлага нюансирана богословска концепция, при която ИИ изисква критично, но не категорично отхвърлящо отношение - позиция, която частично се потвърждава от данните: 9.7% не могат да преценят, а 4.9% допускат подобна възможност, което показва, че дискусиата не е затворена дори в традиционна православна среда.

Опасенията, свързани с влиянието на ИИ върху духовния живот, са широко споделени и многопосочни. 62.5% считат, че ИИ може да отслаби личната връзка с Бога, 54.2% - че може да повлияе на религиозните убеждения, а средната стойност на възприемания риск за духовността достига 4.1 по петстепенна скала. Тези данни кореспондират с предупреждението на Turkle (2011), че прекомерната зависимост от технологичен посредник води до „симулиране на близост“ - заместване на автентичната връзка с имитация на такава. В православен богословски план Herzfeld (2023) конкретизира тази загриженост: ИИ не може да участва в теозиса (процеса на обожествяване), централен за православно разбиране за човешката личност и нейното богообщение. Данните потвърждават, че именно тази богословска интуиция стои в основата на скептицизма - не страхът от технологичната новост, а тревогата за редуциране на трансцендентното до информационен процес.

Амбивалентният характер на нагласите - видим в разпределението по въпроса дали ИИ е „възможност“, „заплаха“ или „и двете“ - потвърждава, че респондентите не подхождат към темата едностранчиво. Подобна амбивалентност е установена и при православни общности в Румъния (Belu et al., 2024) и в различни национални православни контексти (Costache & Nicolaidis, 2023). Тя разкрива зряла рефлексия, при която вярващите и духовниците са в състояние едновременно да разпознаят потенциала на технологията и да поставят граница около ценностното ядро на вярата. Особено значим е фактът, че 47.2% допускат имитиране на религиозно преживяване „в малка степен“ - признание, че ИИ може да създаде определена форма на утеха или информационна подкрепа, без обаче да достигне до автентичното преживяване на вярата.

Качественото изследване с 12 експерти - духовници и академични богослови на Българската православна църква - задълбочава и тематично структурира количествените данни (вж. Таблица 1). Интервюираните поставят акцент върху необходимостта БПЦ да изгради собствена богословска позиция към ИИ - позиция, основана на православната антропология, а не на страх или безкритично приемане. Ladas (2025) посочва, че липсата на ясна богословска рамка в религиозното образование е сериозен риск, тъй като позволява некритично навлизане на ИИ в области с богословска насоченост. Тези изводи са в пряка синхронизация с препоръките на интервюираните: изграждане на интердисциплинарна работна група, въвеждане на

дигитална грамотност в семинарската подготовка и поставяне на ясни граници между допустимото и недопустимото приложение на ИИ в пространството на Църквата.

5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Настоящото изследване разглежда приложението на изкуствения интелект в дейността на Българската православна църква. Въз основа на анкетно проучване сред 80 участници и полуструктурирани интервюта с 12 експерти, резултатите показват, че ИИ се възприема предимно като полезен инструмент за несакрални дейности.

Емпиричните данни, подкрепени от качествения анализ на интервютата с духовниците и богословите на Българската православна църква, потвърждават, че основните ограничения на ИИ в православния църковен контекст имат преди всичко богословски и етичен характер. ИИ трябва да се разглежда единствено като допълващ инструмент, а не като заместител на духовната мисия и незаменимата роля на свещеника.

Практическите препоръки включват: разработване на официална богословска позиция на БПЦ към ИИ; етични насоки за православен религиозен контекст; повишаване на дигиталната грамотност сред духовници и миряни; стимулиране на интердисциплинарен диалог между православни богослови, философи и специалисти по технологии.

В заключение, изследването допринася към разбирането на взаимодействието между технологии и религия в източноправославен контекст, като подчертава, че бъдещото развитие на ИИ в дейността на Българската православна църква трябва да бъде ориентирано към човека, неговата духовност и ценностна система.

Статията е разработена по проект „Динамика на историческите и религиозните процеси, социално включване и културно многообразие в райони с депопулация“, договор № BG05SFPR001-3.004-0017-C01, „Dynamics of Historical and Religious Processes, Social Inclusion and Cultural Diversity in Depopulated Regions“.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Belu, I., Hetz, V., & Oприș, D. (2024). Prayer and AI: Exploring the impact on Orthodox Romanian youth in a confessional high school context. *Religions*, 15(2), 181. <https://doi.org/10.3390/rel15020181>
- Campbell, H. A. (2020). *Digital religion: Understanding religious practice in new media worlds*. Routledge.
- Campbell, H. A., & Tsuria, R. (Eds.). (2021). *Digital religion: Understanding religious practice in digital media*. Lexington Books/Fortress Academic. <https://doi.org/10.4324/9780429295683>
- Costache, D., & Nicolaidis, E. (2023). *Contemporary Orthodox Christian views of artificial intelligence in “cradle” and “diaspora” communities*. AIOCS/IHR Research Report. <https://aiocs.net>
- Floridi, L., Cowsls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., ... & Vayena, E. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society: Opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 28(4), 689–707. <https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5>
- Herzfeld, N. (2023). *The artifice of intelligence: Divine and human relationship in a robotic age*. Fortress Press.
- Hutchings, T. (2017). *Creating church online: Ritual, community and new media*. Routledge.
- Ladas, I. (2025). Artificial intelligence in religious education: Ethical, pedagogical, and theological perspectives. *Religions*, 16(5), 563. <https://doi.org/10.3390/rel16050563>
- Oviedo, L. (2022). Artificial intelligence and theology: Looking for a positive – but not uncritical – reception. *Zygon: Journal of Religion & Science*, 57(4), 938–952. <https://doi.org/10.1111/zygo.12832>
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.